

Nr 154.

Av herr **Hall**, *angående avskaffande av fattigstrecket, skattestrecket och konkursstrecket såsom diskvalifikationsgrund för deltagande i kommunala val.*

De nu gällande reglerna för rösträtts utövande vid politiska och kommunala val utformades som bekant i sina huvuddrag av 1918 års urtima riksdag. Under de nära 25 år, som sedan dess förflutit, ha emellertid vid de flesta riksdagar motioner eller propositioner framlagts om ändringar i dessa bestämmelser. Flera av de bestämmelser, som 1918 betraktades som hörnstenar i det nya författningsverket, ha även sedan dess skattat åt förgängelsen. Så är exempelvis fallet med den allmänna rösträttsåldern, som, i syfte att tillförsäkra den "mog-nare" delen av folket ett större inflytande, höjdes från 21 till 23 år för att 1941 av en nära nog enhällig riksdag återföras till den ålder som 1918 ansågs som ytterst äventyrlig. Den för landstingsvalen särskilt förhöjda åldern, 27 år, har tidigare gått samma väg, såvitt man vet utan att sörjas av någon. Vart det i detta sammanhang så livligt uppreklamerade s. k. förstakammarproblemet tagit vägen har visst ingen ens orkat tänka på — en likgiltighet, som kommit många intresserade att antaga, att det aldrig var något problem.

Anledningen till att den svenska författningsdiskussionen aldrig kunnat slutföras utan ständigt förnyats med lagändringar som följd är utan tvivel att söka däri att vår författning försetts med en mängd bestämmelser som i grunden äro främmande för ett demokratiskt betraktelsesätt. Äldre, odemokratiska tiders människor hade ju en stark benägenhet att betrakta samhället som ett enskilt bolag, där ingen kunde bli delägare utan en insats i penningar och där inflytandet också borde vara graderat efter penninginsatsens storlek. Demokrati-tien tillerkänner alla medborgarrätt utan sidoblickar på individernas olika ekonomiska förhållanden. De rester av den gamla åskådningen, som ännu finnas kvar i vår författning, fattigstrecket, skattestrecket och konkursstrecket, stå nu kvar enbart som skrämmande påminnelser om lagstiftningsmaskineriets bristande förmåga att handla konsekvent. Någon praktisk betydelse för valens utgång ha icke dessa streck. Av dem som falla för fattigstrecket är flertalet av sjukdom eller alderdomssvagheter förhindrat att visa något intresse för allmänna angelägenheter. Den som icke betalar sin skatt är i de flesta fall också en person, som icke har något intresse till övers för valhandlingen. Och det lilla fåtal, som faller för konkursstrecket, torde även ha annat att tänka på än hur stat och kommuner skola styras. Att det i allmänhet icke har något intresse för dessa medborgare, om de ha rösträtt eller inte, hindrar emellertid ej, att det i enskilda fall kan verka grovt orättvist att beröva en person en så betydande del av hans medborgarrätt, som rösträttens förlust innebär, särskilt när han be-

tänker, att detta är ett straff, som samhället numera befriat även de grövsta brottslingarna från.

Särskilda kommitterade, som 1918 avgåvo förslag till kommunal rösträttsreform, anförde om skattestrecket bl. a. följande:

Överhuvudtaget torde det få betraktas som en svag ståndpunkt att upprätthålla ett utskyldsstreck av den art, att det i praktiken spelar en ringa roll. Måhända vill man därtill svara, att det ändock är viktigt "för själva principens skull". I så fall lärer man dock göra sig skyldig till ett förbiseende. Den *principiella* grundvalen för ett utskyldsstreck av typen "ordentlighetsstreck" är ingalunda så stark, att den ej behöver till stöd påvisande av streckets starka praktiska effektivitet. Denna principiella grund är nämligen kravet på social pliktuppfyllelse som förutsättning för rösträtt. Men då man erinrar sig, att lösdriveri, bettleri och all den brottslighet, som sonas med längre straff än sex månaders straffarbete, i många fall jämväl grövre brottslighet, likvisst icke diskvalificera för rösträtt och att i vårt land liksom i många andra knappt ens på allvar ifrågasatts böra tilläggas dylik verkan — att sålunda bland mycket annat falsk deklaration för skattetaxering samt varjehanda annan oredlighet i skatteväg icke bereder den skyldige rösträttens förlust — så torde det vara obestriddigt, att ett strängt rättsteoretiskt försvar för föreskriften, att uraktlåtenheten att erlægga vissa utskylder, d. v. s. att gälda en civil penningskuld till det allmänna, däremot drabbas av denna påföljd, svårligen kan presteras.

Det framgår av kommitterades formulering att samma omdöme kan avgivas även om fattigstrecket och konkursstrecket. I den proposition som regeringen framlade för urtima riksdagen 1918 medtogs icke heller skattestrecket som diskvalifikationsgrund, medan fattigstrecket och konkursstrecket bevarades, tydligen som en koncession åt de mera konservativa elementen i den borgerliga regeringsmajoriteten. Vid riksdagsbehandlingen, som på grund av det oroliga läget i landet sammanpressades till endast några dagar, slöts en kompromiss som behöll de rester av skattestrecket, som ännu finnas kvar vid de kommunala valen. Strecket ifråga var emellertid redan då så djupt komprometterat, även i den borgerliga riksdagsmajoritetens ögon, att det icke fick smutsa ned den nya grundlagen genom att införas i de rösträttsbestämmelser, som gällde andra-kammarvalen.

Genom denna kompromiss uppstod det egendomliga förhållandet, att en person kan ha rösträtt vid riksdagsmannaval och till och med väljas till riksdagsman i andra kammaren utan att vara kommunalt röstberättigad eller kunna väljas till kommunala uppdrag. Det borde vara angeläget för lagstiftningen att så snart som möjligt avlägsna denna både ömkliga och löjliga motsägelse i de lagar, som reglera medborgarens ställning till styrelsen och som med skäl betraktas som vårt viktigaste lagstiftningsområde. Då en skärpning av skattestrecket i nuvarande läge självfallet icke kan ifrågasättas är enda utvägen att helt avlägsna strecket ur kommunallagarna.

Till konkursstreckets försvar har det anförts, att den som befinner sig i konkurstillstånd icke innehar en så fri och oberoende ställning, som den bör äga, som skall deltaga i allmänna val. Den ringaste eftertanke säger, att skälet icke

av någon kan tas på allvar. Det verkliga skälet är i stället, att det ansetts vanhedrande att komma i detta tillstånd och att lagstiftarna fallit offer för denna allmänna föreställning. Men då de personer, som begå verkligt vanhedrande brott, få behålla sin rösträtt är det givetvis icke mera rimligt att taga rösträtten av en person, som icke förmått att ordna sin ekonomi, än att på motsvarande sätt straffa dem som genom vårdslöshet blivit halta eller enögda.

Fattigstrecket har senast varit föremål för behandling vid 1939 års riksdag i anledning av en motion II: 69, i vilken påyrkades, att strecket skulle upphävas. I motionens motivering framhölls, att denna diskvalifikationsgrund verkade i hög grad orättvist och att det tolkades på många olika sätt i kommunerna. Genom vissa s. k. rättslärdas ingripande har tolkningen sedan dess blivit ännu mera invecklad. Deras ingripande har de senaste åren gått ut på att visa att även kommunalt pensionstillskott har fattigvårds rättsverkningar och att man följaktligen, på grund av fattigstrecket, kan beröva en person rösträtt även om han aldrig mottagit någon fattigvård. Genom denna, mot klara riksdagsbeslut stridande propaganda, bedriven genom "handböcker" och andra publikationer, som av allmänheten tillerkännas vederhäftighet, har tolkningen av fattigstrecket blivit än mer vacklande. De av konstitutionsutskottet 1939 åberopade möjligheterna att erhålla en fastare rättstillämpning genom att överklaga i högsta instans äro som bekant i praktiken stängda. Besvär mot röstlängden få icke anföras i högsta instans annat än i sammanhang med besvär över valet. Skulle man kunna vinna ett prejudikat fordras det således, att någon blivit berövad rösträtten på grund av fattigstrecket i ett valdistrikt, där det vid samma val inträffat, att valet blir överklagat och att valets utgång hänger på en röst, samt att besvär över röstlängden just i detta fall kommit att anföras hos länsstyrelsen. Ett sådant sammanträffande av för rättstillämpningen gynnsamma omständigheter torde icke kunna inträffa, såvida ingen författare kommer på den originella idén att bearbeta ämnet i form av en detektivroman. Ett annat av skälen till utskottets avslagsyrkande var förhoppningen om att den arbetande socialvårdskommittén skulle draga en klar gräns mellan fattigvård och annan socialvårdande verksamhet och att fattigstrecket därefter skulle bli lättare att tolka. Någon sådan gränsdragning har som bekant hittills varken verkställts eller ställts i utsikt. Det är däremot känt att de flesta som hysa intresse för socialvården önska att så snabbt som möjligt få bort det irritationsmoment inom socialvården som fattigstrecket utgör. Det förefaller sålunda naturligare, att riksdagen löste rösträttsfrågorna utan att fråga en kommitté, vars uppgifter ligga på ett helt annat område och vars verksamhet endast kan försvaras genom att författningsfrågor inblandas i dess arbete. Utskottets tredje skäl för att icke upptaga ärendet till allvarlig prövning var, att fattigstrecket borde ses i sammanhang med frågan om avskaffande jämväl av andra diskvalifikationsgrunder för rösträttens utövande. För att möjliggöra ett sådant bedömande har här föreliggande motion upptagit samtliga de omtvistade strecken.

Utom de här redan åberopade skälen för ett avskaffande av rösträttsstrecken

kunna även praktiska och ekonomiska skäl anföras. Arbetet med röstlängdernas upprättande skulle avsevärt underlättas och förbilligas, därest icke uppgifter måste inhämtas från flera myndigheter. Röstlängdernas uppställning skulle även kunna förenklas om samma villkor för rösträtt gällde vid alla val. Slutligen böra väl även allmänhetens krav på vanlig reda och ordning i lagstiftningen kunna bli beaktade, åtminstone så långt att den icke behöver besväras med olika rösträttsbestämmelser vid val, då detta icke kan motiveras av något annat än det som i bästa fall kan betecknas som lagstiftarnas inkompetens.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1944 års riksdag om att fattigstrecket, skattestrecket och konkursstrecket avskaffas som diskvalifikationsgrund för deltagande i kommunala val.

Stockholm den 23 januari 1943.

David Hall.
